

УПРАВЛІННЯ КУЛЬТУРИ ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ
ДЕРЖАВНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ

ХАРКІВСЬКА ОБЛАСНА УНІВЕРСАЛЬНА НАУКОВА БІБЛІОТЕКА

ВІД ТРАДИЦІЙ ДО НОВАЦІЙ

Матеріали з досвіду роботи Лозівської районної ЦБС

Харків – 2008

ББК 78.34
В 42

Від традицій до новацій: Матеріали з досвіду роботи Лозівської районної ЦБС / Упр. культури і туризму Харк. облдержадмін., Харк. обл. універс. наук. б-ка; Ред. - уклад. Л.М. Федотова. – Х.: ХОУНБ, 2008.

Інформаційний випуск “Від традицій до новацій” присвячений досвіду роботи Лозівської районної ЦБС. Поданий матеріал стане у нагоді бібліотекарям від центральної бібліотеки - до сільської.

Матеріал підготували:

Бараш .С.О. – зав. Герсеванівською бібліотекою-філією Лозівської районної ЦБС

Зозуля О.С. – зав. Катеринівською бібліотекою-філією Лозівської районної ЦБС

Відповідальна за випуск: Н.І.Шостко
Редактор - укладач: Л.М. Федотова

Бібліотека і дозвілля читача

(З досвіду роботи Катеринівської сільської бібліотеки - філії)

Сучасна бібліотека - це соціально-освітній, інформаційно-культурний заклад, центр міжособистісного спілкування та змістовного проведення дозвілля.

Катеринівська сільська бібліотека обслуговує 1300 читачів, близько 200 з них - молодь: старшокласники, студенти, молоді батьки, працівники різних галузей, безробітні тощо. Всі вони різні за матеріальним станом, соціальним статусом, рівнем потреб у інформації та спілкуванні. Основним своїм завданням у роботі з цією групою читачів бібліотека вважає формування, розвиток та задоволення соціокультурних, інформаційних, самоосвітніх потреб, надання їм можливості цікаво та змістовно проводити своє дозвілля та підвищувати свій інтелектуальний та культурний рівень.

Саме тому бібліотека планує свою культурно-дозвілеву роботу з молоддю з урахуванням потреб, характеру та індивідуальних особливостей читачів. З метою вивчення інформаційних та культурних потреб молоді бібліотека проводить соціологічні дослідження - анкети молодого читача, опитування, збір відгуків на книгу та бібліотеку "Бібліотека очима читачів" та ін.

Особливою популярністю у читачів користується "Скринька анонімних читацьких запитів" з таким зверненням: "До уваги сором'язливого читача! Вкинь до скриньки папірець зі своїм запитанням і невдовзі на виставці з'явиться література на тему, яка тебе цікавить". В результаті аналізування таких досліджень у бібліотеці з'явилася "Виставка на ваше замовлення" на теми: «Азбука для двох», «Мистецтво спілкування», «Майбутнє обираєш сам», «На допомогу прийде книга», було проведено бібліошок "СНІД - загроза людству", інформаційно-правова програма "Молодь і право",

Велике значення для молодих читачів має відчуття психологічного комфорту у бібліотеці, адже одні з них звертаються до бібліотеки, щоб підвищити рівень своїх знань, тихенько посидіти за книгою у читальному залі, погортати журнали, дізнатися щось нове, інші ж прагнуть проявити себе, поспілкуватись з цікавими людьми, розширити коло знайомств, взяти участь у масових заходах.

З метою задоволення потреб різних груп користувачів бібліотека застосовує відповідно різні форми і методи роботи - індивідуальні, групові, масові, а також використовує різні форми впливу на читача.

Завдяки застосуванню різних засобів пропаганди літератури у бібліотеці створено своєрідне інформаційне середовище, завдяки якому читач постійно перебуває в курсі подій сучасного культурного життя, йому забезпечено максимальний доступ до інформаційних ресурсів бібліотеки з усіх питань, що його цікавлять.

Серед основних елементів інформаційної зони бібліотеки увагу читачів привертають:

- виставка-стенд «Катеринівській бібліотеці – 55» - фотолітопис діяльності бібліотеки, своєрідна реклама масових заходів, у тому числі й молодіжних;
- яскраво оформлена виставка нової літератури «Зупинись на хвилинку, подивись на новинку»;

- інформаційний куточок «Бібліотека – читачу» з матеріалами про бібліотечне сьогодні;

- полиці з молодіжною періодикою «Новинки з поштової скриньки»;

- стелаж "Ці книги сподобались нашим читачам" з тематичними розділами "Фантастика", "Пригоди", "Детектив", "Любов? Любов! Любов..."

Матеріали книжкових виставок містять інформацію про коло питань, які цікавлять сучасного читача: "Майстри цікавих книг", "Таємниці навколо нас", «Романтика юнацьких літ - у кожному рядку», "Шедеври світового мистецтва", "Через роки, через століття серце хвилюють їх слова", "Веселі сторінки" та ін. Виставки зазвичай оформляються з використанням репродукцій, фотографій, малюнків, виробів народних умільців. Обов'язково супроводжуються проведенням бібліографічних оглядів, бесід, інформаційних хвилинок, літературних візиток, презентацій та інших засобів пропаганди літератури.

Таким чином, бібліотека створює для свого читача ненав'язливий психологічний стимул для того, щоб він міг самостійно підвищувати свій культурно-освітній рівень. Деяка частина читачів бібліотеки у виборі літератури віддає перевагу не книгам, а періодичним виданням, вважаючи їхні матеріали більш сучасними, актуальними.

Для таких читачів у бібліотеці проводяться тематичні прес - дайджести, наприклад: "Дім та інтер'єр", для юнаків - "Сила і краса", для дівчат - "По секрету від чоловіків" (за участю косметологів), прес-діалог "Допоможи собі сама, людино", огляди - презентації нових надходжень періодики та інші заходи.

У СКС виділено тематичні рубрики "Він і вона", «Поради абітурієнтам і студентам», "Діловий етикет", "Нові технології", "Мобільний зв'язок", "Авторинок", "Мода", "Кулінарія", "Романтичні історії" та інші, які вказують на популярні теми публікацій, читачам допомагають зорієнтуватися під час вибору літератури, а бібліотекарям стануть у пригоді під час підготовки і проведення масових заходів.

Вирішуючи питання організації дозвілля, бібліотека активно впроваджує в практику нові і вже перевірені часом форми масової роботи: розважально-пізнавальні програми, літературно-музичні круїзи, мистецькі вернісажі, літературні калейдоскопи, мозаїки, екскурсії в історію.

На таких масових заходах бібліотека не тільки пропагує кращі зразки культури і мистецтва, а й надає читачам можливість проявити себе і свої творчі здібності. Молодь охоче бере участь у різного роду інсценуваннях, сюжетно-рольових іграх, обговореннях, диспутах. Читачам подобається виступати у ролях ведучих, експертів, літературних критиків та персонажів, журналістів, презентувати під час заходів, свої творчі досягнення - малюнки, вірші, фотороботи, різні вироби і т.д.

За активної допомоги молоді у бібліотеці пройшли конкурсно - пізнавальна програма "Мистецтво спілкування", презентація книжкової виставки "Коштовніша за всі земні скарби», поетичний альманах "Поезіє, ти - сила чарівна!", до проведення якого були залучені юні поети села. Після проведення цього та інших заходів бібліотека започаткувала проект «Я - поет, казкар, прозаїк...», основною метою якого стала підтримка молодих талантів

Катеринівки, надання їм можливості висловитися на хвилюючі їх теми і

вдосконалювати свої творчі здібності за допомогою вивчення кращих зразків світового мистецтва та літератури.

Значно розширює можливості бібліотеки співробітництво зі школою, районним Будинком дитячої та юнацької творчості, відділом у справах сім'ї та молоді Лозівської РДА.

Спільні проекти - соціальні, культурні, освітні - сприяють залученню молоді до більш масштабних заходів, де порушуються питання загальнолюдських цінностей (сім'я, доброта, милосердя, любов до рідного краю та ін.). Серед спільних проектів можна виділити сімейне свято "За все, що маю, дякую тобі", конкурс поезії та пісні воєнної пори "Не потьмяніє перемог літопис», вечір - зустріч дітей війни зі старшокласниками "Так починалась війна», вечір-спогад "Людина - легенда", присвячений 105-й річниці видатного земляка, двічі Героя Соціалістичної Праці Могильченка Г.С.

До кожного заходу, де б він не проводився - у бібліотеці чи поза її межами - організовується виставка літератури, проводиться її огляд, але в жодному випадку не як доповнення до заходу, а як його органічний елемент. Він розробляється паралельно з написанням сценарію, несе значне смислове навантаження, інколи навіть розпочинає захід, проходить у вигляді історичного екскурсу, розкриваючи тему, ідею, основну мету заходу. Часто розповідь про представлену на виставці літературу не виділяється в окремий блок сценарію, а включається у його основний текст, до виставки звертаються протягом всього заходу, іноді про книги розповідають її "автори", "герої", "критики", що значно пожвавлює захід і робить його тільки більш цікавим.

Особливу зацікавленість читачів викликає пропаганда літератури у заходах історично-краєзнавчого напрямку. Адже всі матеріали, пов'язані з історично-культурною спадщиною рідного краю, які збираються і пропагуються бібліотекою, тісно пов'язані з життям кожного читача. Фотоальбоми, літописні та біографічні збірки, спогади, дослідження та інші документи зберігають пам'ять про близьке і знайоме кожному з дитинства.

Використання таких матеріалів під час зустрічей людей кількох поколінь надає заходам теплоти і невимушеності, виховує у молодих читачів повагу до свого краю та його мешканців, зацікавленість його минулим та прагнення покращити майбутнє. Часто у бібліотеці проводяться краєзнавчі хвилинки, які не плануються завчасно. Це пов'язано з популярними серед молоді переглядами багатого фотоматеріалу з історії села, який зберігається в умовах відкритого доступу у краєзнавчому куточку "Катеринівка - земля моїх батьків".

Коли молоді читачі на дозвіллі гортають альбоми "Колгосп ім. Орджонікідзе у 1947 році", "Наше село", "Історія бібліотеки", "Сторінки бойової слави" та інші, у них неминуче виникає безліч запитань з приводу побаченого. До бесіди бібліотекаря з читачами часто залучаються присутні у бібліотеці читачі старшого покоління, звучать спогади, виникає нова, цікава інформація, народжуються ідеї наступних краєзнавчих заходів бібліотеки.

Бібліотека проводить збір не тільки краєзнавчих матеріалів. У ній створено своєрідний "інтернет" - близько 70 тематичних дос'є з матеріалами різного характеру, які суттєво доповнюють книжковий фонд і дають читачам можливість

отримання нової, більш сучасної інформації з багатьох питань. Читачі, які часто користуються цими підбірками, охоче допомагають бібліотеці їх поповнювати.

Часто читачі приносять до бібліотеки яскраву поліграфічну продукцію (про СНІД, голодомор, Чорнобиль, інші суспільно-важливі теми), цікаві публікації, методички, книги, журнали та інші матеріали для виставок та досє.

Подаровані матеріали бібліотекарі обов'язково використовують у оформленні виставок чи під час масових заходів і широко рекламують своїх "спонсорів", підвищуючи їх самооцінку, зміцнюючи зв'язок з бібліотекою, заохочуючи інших читачів до допомоги бібліотеці у її просвітницькій діяльності, яка направлена не лише на задоволення інтересів відвідувачів, але й на виховання у них належного сприйняття наукових, духовних і художніх цінностей, адже загальна культура молодого читача - це фундамент, на якому будується духовно-моральна культура людства.

Роль читацьких об'єднань в популяризації народного мистецтва (З досвіду роботи Герсеванівської сільської бібліотеки-філії)

Клуби за інтересами можна виділити за різними ознаками: за тематикою, за проблематикою та відповідно до групових інтересів читачів. В основному при організації клубу бібліотекар враховує свої інтереси. Це одна з позитивних сторін професії, де крім професійних інтересів на робочому місці можна реалізувати свої захоплення - хобі. Якщо бібліотекар любить поезію, він організовує клуб любителів поезії, якщо захоплюється музикою - клуб шанувальників музики, добра господиня організує клуб "Господарочка".

Велика кількість клубів присвячена естетичній проблематиці: це музика, театр, література, поезія і т.п. Та найбільше розповсюдження одержали клуби пов'язані з домоводством. Наприклад, популярність мають клуби "Господарочка", "Подружка" та інші. Члени цих клубів, а ними можуть бути різні вікові групи, вивчають секрети ведення домашнього господарства, діляться своїми рецептами, обмінюються досвідом в шитті та в'язанні.

Саме такий клуб "Господарочка" більше 10 років працює в Герсеванівській сільській бібліотеці-філії. Серед членів клубу є як дівчата, так і хлопчики.

Основні цілі клубу: спілкування, навчання, творчість. Метою клубу було зібрати однодумців: навчити та розширити їхні знання у веденні домашнього господарства, та особливу увагу при цьому надати вивченню українських народних традицій та звичаїв.

Під час засідань клубу проводяться різні заходи: дискусії, посиденьки, конкурси, змагання, вечори запитань та відповідей, зустрічі з цікавими людьми та інше. Майже завжди використовуються елементи народного мистецтва, що дає можливість розкрити всю багатогранність української народної творчості. Наприклад: під час проведення Різдвяних посиденьок вирізали витинанки. А на Великдень - розмальовували писанки та майстрували вироби з соломи, присвячені Великодню. Крім того, часто проводяться заходи, що відіграють важливу роль в популяризації народного мистецтва. Обов'язковим є запрошення на такі засідання гостей - майстринь, що діляться своїм досвідом. Дуже важливо, що запрошені є бажаними гостями, і це забезпечує плідне спілкування.

Наприклад: запрошена читачка бібліотеки Бабаєвська Р.О. принесла свої вироби, та навчила вибивати малюнки пряжею на мішковині. Це заняття дуже захопило членів клубу. Виявилось, що в селі є ще одна така майстриня Курінна Л.І. Члени клубу відвідали її вдома, де вона поділилася досвідом і малюнками.

На заході, присвяченому українській вишивці, була запрошена Дем'яненко К.А., яка розповіла про створення своїх виробів, про різні види вишивок та показала техніку вишивання "полтавською гладдю".

У бібліотеці організовано виставку "Краса і витонченість руками наших читачів», де представлені такі види мистецтва як: вишивка, в'язання крючком та спицями, вибивання. Було проведено засідання клубу під назвою "Для вас, юні майстрині" і запрошено Бекетову Наталку (колишнього члена клубу), яка представила свої вироби (вишивки картин), і розповіла про захоплення вишивкою та поділилася своїми секретами з членами клубу.

До кожного заняття старанно підбирається література. Це і книги і періодичні видання, в яких читачі мають змогу детально вивчати техніку рукоділля. Велику допомогу надають видання взяті для тимчасового користування у відділі організації та збереження фонду ЦБС.

Зараз готується засідання клубу присвячене українському рушникові, і вже запрошено вишивальницю рушників Мірошник О. А., та підібрані книги, які розповідають про історію українського рушника.

Саме такі заходи грають велику роль у популяризації народного мистецтва. Вони дають побачити на практиці втілені захоплення читачів, розкрити всю красу і витонченість українського мистецтва, розвивають бажання творчо реалізуватися.

«І на тім рушникові»

Ведуча:

Дай мені мамо рушник на щастя,
вишитий піснями червонястими.
Хмелем, любистком шитий квітчасто,
Ніжно мережаний зоряним рястом.

Бібліотекар: Сьогодні ми зібралися на наше засідання, щоб більш глибоко дізнатися про рушник. Вишитий рушник в Україні посідає особливе місце. Рушники - це символ України, відбиття культурної пам'яті народу, в їх узорах збереглися прадавні магічні знаки, образи «дерева життя», символіка червоного кольору.

Рушники є неодмінними атрибутами народного побуту, весільної обрядовості, вони застосовуються як традиційна окраса житла. Важливі події в житті народу ніколи не обходилися без рушників. У вишивці рушників знайшли відображення орнаменти, пов'язані з образами добра, краси, захисту від усього злого на землі. Орнаменти вишивки рушників - це народна пам'ять про життєдайні сили землі і сонця.

Не випадково Леся Українка, вперше відвідавши в Каневі могилу Великого Кобзаря - поклала йому на могилу власноруч вишитий рушник.

Рушник супроводжував селянина протягом усього життя - і в радості, і в горі. Він завжди був символом гостинності - на ньому підносили дорогим гостям хліб-сіль.

Ведуча:

На рушник святковий хліб кладемо з сіллю,
Щоб легкі дороги славили країну.
Щоб у нашій праці, і в гучнім весіллі
Шанували в світі над усе людину.

Бібліотекар: Рушник був найдорожчим подарунком матері в дорогу синові як пам'ять про дім, побажання щасливого майбутнього в новому житті.

Ведуча:

Рідна мати моя, ти мене на зорі проводжала,
І рушник вишиваний на щастя, на долю дала.
Так писав про рушник український поет Андрій Малишко.

Бібліотекар: Існували подарункові рушники, які дарували на пам'ять, зокрема їх використовували під час проводів рекрутів, обвішували ними новобранців з голови до ніг на знак побажання щасливої дороги й найскорішого повернення.

Під час будівництва хати рушниками підіймали сволки, потім ці рушники дарували майстрам.

На них приймали новонароджених, з рушником проводжали в останню путь. Рушник - дорога життя, початок - народження, юнець - завершення життєвого шляху.

Завдяки своїй яскравій орнаменталії вони виконували функції своєрідних прикрас в оздобленні селянської хати. Їх вішали між вікон, дверей. Рушники вішали на кілок, від чого вони дістали назву "кілкові".

Держи хату, як у віночку,
Рушнички на кілочку.

Особливу роль відігравав рушник у весільній обрядовості як один з найважливіших атрибутів. З малечку дівчата вчилися вишивати і прясти, згодом старанно готували собі посаг, ретельно заповнюючи весільні скрині, де серед сорочок, тканих виробів містилося багато рушників. Кожна дівчина на посаг вишивала не менше 12-14 рушників, а іноді навіть і більше.

Ведуча:

А в коморі сволок, на ньому рушників сорок,
Бежіте, внесіте та сватів прикрасіте.

Кількість приготовлених дівчиною рушників була ознакою її працелюбності. Якщо про дівчину казали, що вона "рушників не придбала", то йшлося про ледащицю, а якщо «скриня повна рушників» - це свідчило про хазяйновитість нареченої, її заможність, багатство. Довгими зимовими вечорами збиралися дівчата і співаючи вишивали.

Ой ластівонька купалася, край бережка сушилася, край бережка сушилася
Дівка Маруся журилася, ой ще рушничків не надбала, а вже Івана сподобала.

Ой ще рушничків не зробила, а вже Івана любила.

Бібліотекар: Коли сватали дівчину, то будучи згодною, вона подавала рушники сватам, які перев'язували їх собі через плече попід, ліву руку - це було зобов'язанням майбутнього шлюбу. Староста під час заручин брав рушник, накривав ним хліб, клав руки наречених і перев'язував рушником.

Ведуча:

Ой, ходіть до мене, дружечки,
Подала я за милого рушнички.

Бібліотекар: Рушниками зв'язували руки молодим під час вінчання, бажаючи щасливого подружнього життя.

Почуєм, побачим, що нам скажуть,
Біленьким рушничком рученьки зв'яжуть.

Кульмінацією весілля, власне закріплення шлюбу, було стати на рушник. В народі кажуть: "На рушник стати - навік друга мати».

Ведуча:

Не впади порушино на весільну стежину, де зійшлися дві долі в житті.

В ці години святкові на яснім рушникові, вам єднатись навік молоді.

Дуже цікаво про роль рушника у весільній обрядовості розповідається в книзі Кара-Васильєвої Т. та Чорноморець А. Українська вишивка.- К., 2005.

Бібліотекар: У різних районах України рушник називають по-різному, залежно від його призначення. Приміром, рушник для втирання рук і обличчя - утирачем, для посуду, стола й лави -стирач, для пов'язування сватів - плечовий.

Відповідно до призначення рушники різнилися і технікою виконання. Утирачі і стирники найчастіше ткалися із цупких ниток. Покутники, подарункові, плечові - із тонкого, гарного, вибіленого полотна. Цікава деталь, що рушники ткали тільки в середу, п'ятницю, суботу - у так звані жіночі дні, а чоловікам забороняли заходити до хати. В узорах вишивки жінки розповідали про свої думки й почуття, сподівання і страждання. Тому є вишивки сумні й замріяні, а є радісні й веселі, в яких барви й узорі бринять, як жартівлива співаночка.

Розгортаю життя,

Як сувій полотна...

Більш докладніше про техніку вишивання ви можете дізнатися з книги Півна енциклопедія жіночого рукоділля, Т.: Мехнат, 1993.

Ведуча: Від сивої давнини і до сьогодні, у радості і в горі рушник - невід'ємна частка нашого побуту. Його можна порівняти з піснею, витканою чи вишитою на рушникові. Адже у вишивці, як і в народній пісні, відображалися заповітні мрії на краще майбутнє, прагнення до краси.

В небі золотий клубочок
Розсипає нитки промінні,
Їх збирають рученьки дівочі
І гаптують цвіт на полотні.
Максим Рильський

Бібліотекар: Погляньте на рушники. Який колір переважає у них? Так - червоний та чорний, бо червоний - то любов, а чорний - то журба.

Звучить пісня "Два кольори" сл. Д.Павличка, муз. О.Білаша

Бібліотекар: Розгляньте, які дивовижні орнаменти прикрашають рушники. "Дерево - життя" в рушниках є поєднанням минулого, сучасного й майбутнього, це образ природи, символ врожаю, родючості. Важливим є зображення птахів - символів кохання, побажання сімейного щастя. Переосмислюючи традиційні форми орнаментики, майстрині збагачують вишивку новими мотивами - колоссям пшениці, квітами соняшника, плодами, ягодами. Вишивальниці свідомо урізноманітнюють

орнаментальні композиції. Адже основне їх завдання - створити емоційний образ, символ врожаю, родючості, гімн праці. Більш детально про орнаменти та техніку їх вишивання ви дізнаєтеся з книги Косичевої О.П. Український народний орнамент: Вишивки, тканини, писанки. – К., 1976.

Про орнаменти, якими прикрашає свої вироби, вам розповість наша гостя, яка власноруч вишиває рушники, вкладаючи в них свою душу і серце. Слово Мірошник О.Л.

Бібліотекар: Для того, щоб оволодіти всіма "секретами" української вишивки й навчитися виконувати узори так, як це вміють робити уславлені майстрині, вам необхідно уважно прочитати описи технік в книгах, що представлені на виставці "Краса і витонченість руками наших читачів", розібрати малюнки - схеми, в яких подається послідовність усіх етапів вишивання. З клаптиком тканини й голкою в руках ви поступово засвоїти технічні прийоми виконання - від простих до складніших. Саме завдяки цьому ви не лише оволодієте вишивкою українського рушника, а й зможете виготовити речі для оздоблення вашої оселі. (Огляд літератури).

Ведуча: Рушники - це віддзеркалення культурної пам'яті народу. В їхніх узорах збереглися прадавні магічні знаки - символи: "дерево життя", жіночі зображення, символіка червоного кольору, що знайшли своє оновлення в сучасності.

Бібліотекар: Рушник! Він пройшов крізь віки! Він і нині символізує чистоту почуттів, глибину безмежної любові до своїх дітей, до всіх хто не черствіє душею. Вишивання рушників це давнє і вічно молоде мистецтво. Секрет його молодості в умінні протягом століть зберігати і примножувати красу, дарувати людям радість зустрічі з прекрасним.

Ведуча:

Хай здоров'я ніколи не зраджує вам,
Будьте завжди такі ж ніжні, рідні і милі,
Щоб вам радість і щастя, й любов
Вишиваним цвіли рушником.